

**ÉVANGILES
DE
DROGON
Fils de Charlemagne**

Metz - vers 850

BnF- Latin.9388

**Mise en pages et en images
Jean-Luc Monneret**

2023

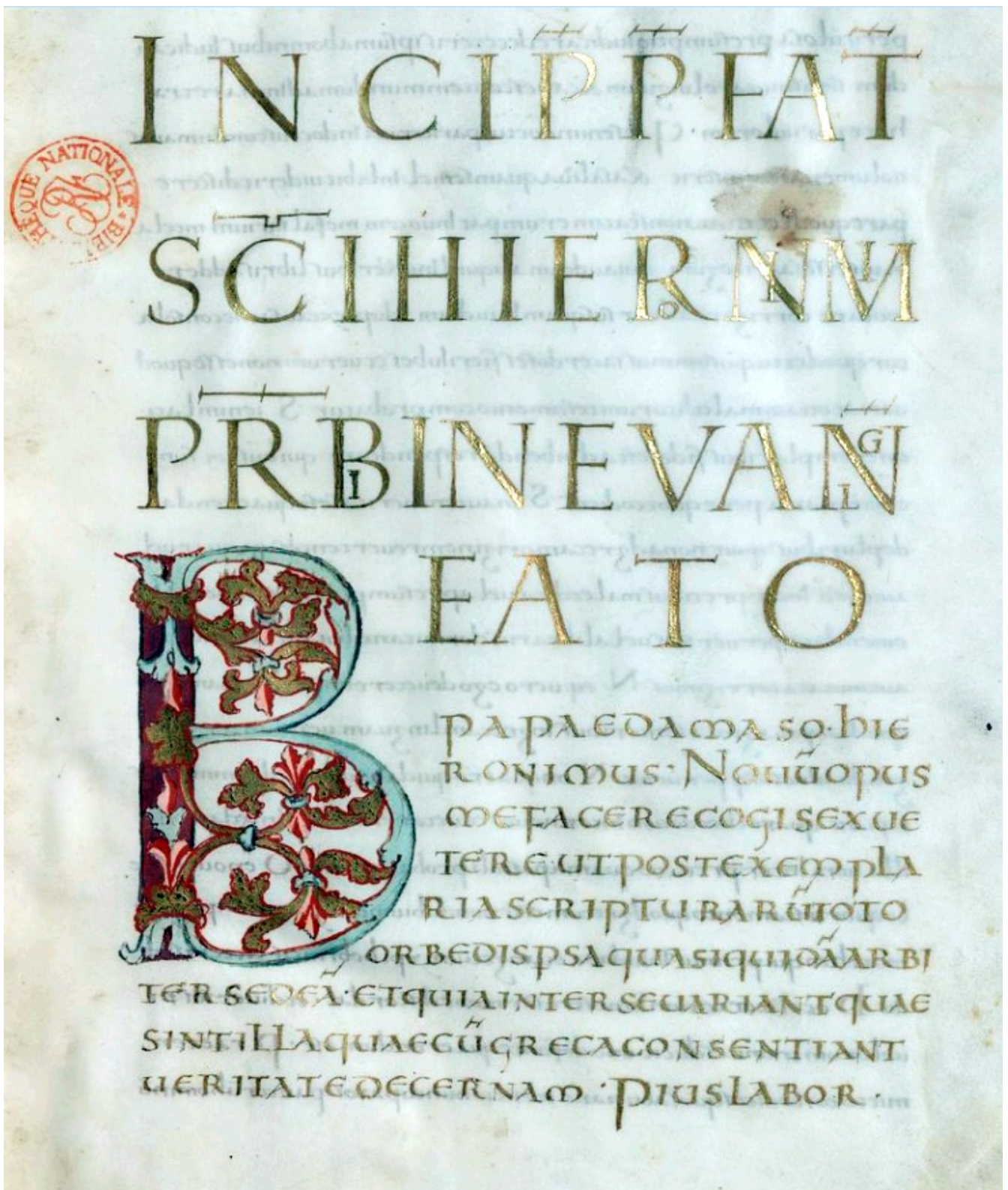

Couverture originelle fu manuscrit

Drogon (801-855) était un fils illégitime de Charlemagne et de sa concubine Regina. Il finit sa vie (823-855) comme archevêque de Metz. C'est là qu'il commanda, vers 850, cet Évangélaire (BnF.Latin.9388) ainsi qu'un Sacramentaire (BnF.Latin.9428), deux ouvrages sans doute en partie composés par les mêmes mains.

Le présent manuscrit est écrit, partiellement en lettres d'or, sur 196 folios de parchemin de 325 x 245 mm. Il se compose de deux parties : *Evangelia quatuor* (folios 1-183r), suivis du *Capitulare evangeliorum* (folios 183v-196v) et possède une somptueuse reliure, l'ivoire du IXe siècle, sculpté à Metz, représentant des scènes de la Passion (ci-contre).

Folio 1r – Lettre de Jérôme au pape Damase

IN OTIE M P FATIO

SCIENDUM TAMEN
NE QUAE SIGNA RUM EX SIMILITU
DINE NUMERORUM ORDERE RORINCIOL
UAT QD SI CENSU B NOTATIONE CA
NONUM DISTINCTORUM IN CANONE NE QLI
bis tres euangelistae bis uel ter uel quater. aut etiam amplius eundem
numerum per ordinem habuerunt adnotatum. et quartus con
trario discrepans quod id quod tres illi in eodem loco semel dixerint quartus
totiens in corpore uoluminis sui ponat. quotiens diuersi numeri
In eius canone positi sunt contra praedictorum numerorum continu
atam similitudines. Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus
ibidem in canone numerus bis ter aut eo amplius repperiatur. In
ordine collocatus et disparis inueniatur. In ceteris dubium non
erit quod id quod illius illorum uel canones numeris bis ter repeti
tum ab his in uolumine semel dictum sit. Alteri uero eorum totiens
in uno atq; eodem sensu loquantur. quotiens praetulerint in nume
rorum adnotatione distantiam hoc est in omnium nouem canonum
conlatione seruabitur. Ceterum in decimo quoniam propria sin
gulorum tantum modo continentur non potest contra id comparati
o esse quod idolum est. **EXPLICIT**

INCEPATIO
SANCTI HIERONIMI
PER LUCAM SEVISSE
QUI EUANGELIA SCRIPSERUNT
ET LUCAS EUANGELISTA TES
TATUR DICENS QUOD QUI DE MULTI
CONATI SUNT ORDINARE NARRATIO
NERERUQUAE IN NOBIS COMPLETUES
SICUT TRADIDERUNT NOBIS QUI AB INITIO

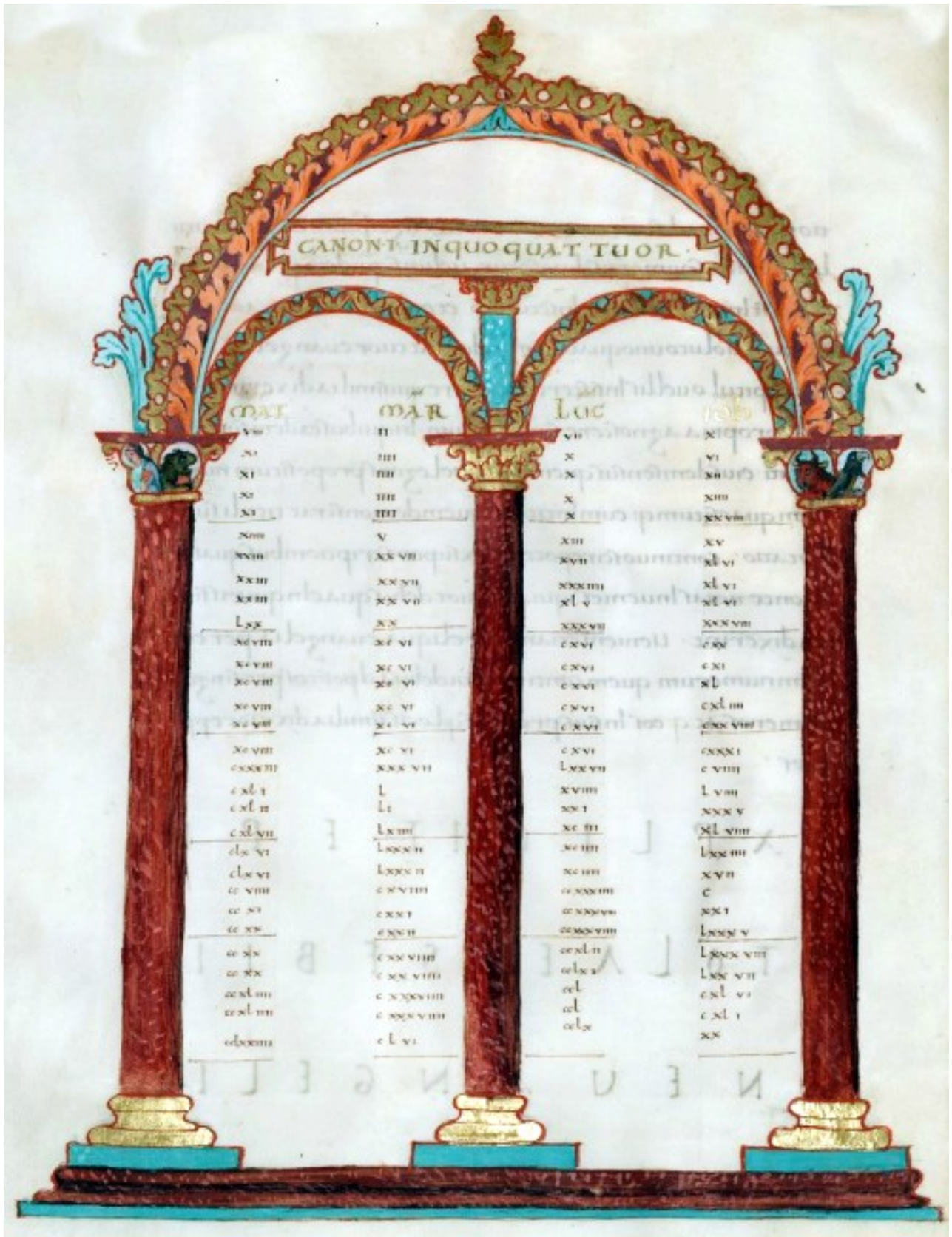
INCEPLA EUSEBII
EUSEBII VSCAR
PIANO FRATRI NONO SALUTE
AMMONIUS QUI DE ALEXANDRI
ANUS MAGNOSTUO IOATQUON
FRATER UNU NOBIS PROQUATUOR

Folios 3r – 5r – Jérôme à Damase et Eusèbe à Carpien

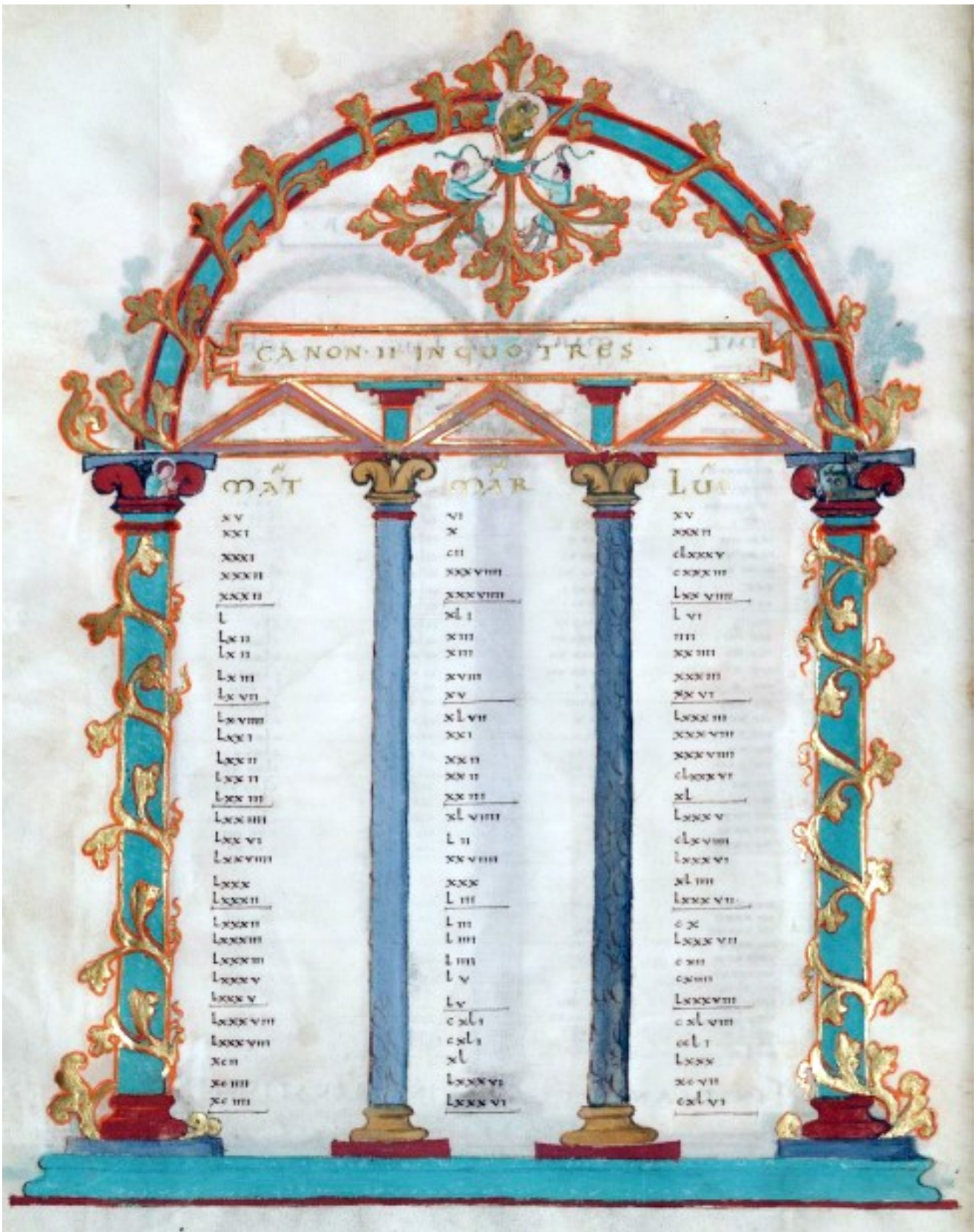
tio per minudis in cationem incerta. significans cui decim titu-
 lis adpositus numerus dino scatur. uel ut si quidem primum cer-
 tum est in primo si uero in secundo. et eodem modo usq. ad decim
Signatur euoluto uno qualicumq. de quatuor euangelis cui li-
 bet capitulouellus inscribere et rescribere qui similia dixerint et
 loca propria agnoscere singulorum. In quibus eadem sunt pro-
 locuta eiusdem sensus quem tenes et legens propositum nume-
 rum quacitumq. cum in titulo quem demonstrat tituli sub-
 notatio. continuo scire poteris ex super scriptioibus quas in
 fronte notis inuenies. qui aut quot de his quae in quibus simi-
 lia dixerint. ueniens etiam ad reliqua euangelia per eun-
 dem numerum quem continens uidebis adpositos per singulos
 numeros ac q. eos in suis propriisq. locis similia dixisse repe-
 rier.

E X P L I C I T E P I
S T O L A E U S E B I I
I N E U A N G E L I O .

Folio 6r – Fin de la lettre d’Eusèbe

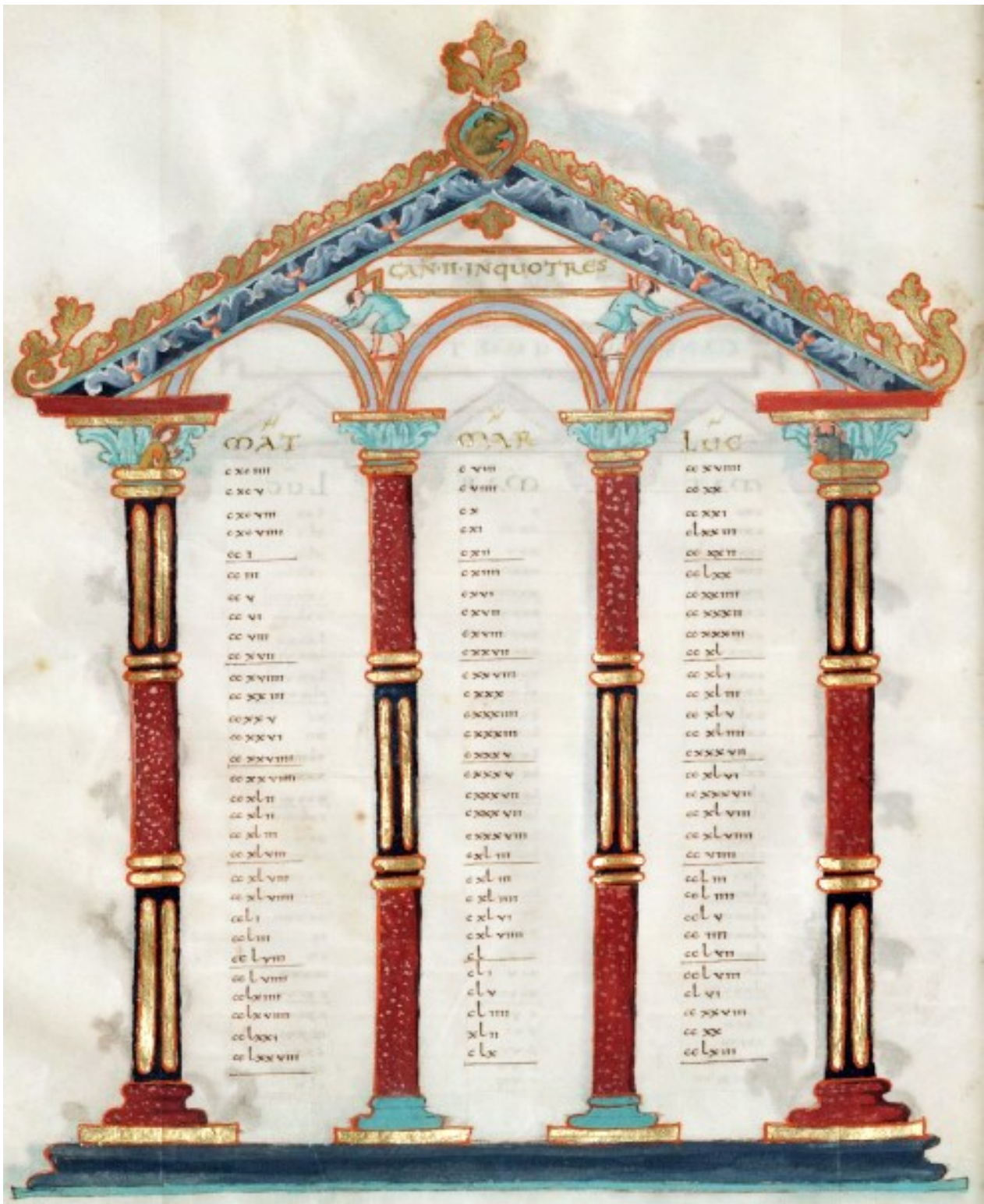
Folio 6v - Canons

CANON I N Q U O T R I C E S

ΜΑΤ	ΜΑΡ	ΛΟΟ
ε m	ι	lxx
ε x m	xx m	xl γ
ε xvi	xxv	xl η
ε xxi	xxx η	ε xxxvii
<u>ε xxii</u>	<u>xxx m</u>	<u>ε xxxviii</u>
ε xxviii	xxxv	<u>ε xl vii</u>
ε xxx	xxxvi	lxxx η
ε xxxi	xxxvii	lxxxvi
ε xxxv	xl m	lxxxviii
ε xxxvii	<u>l vii</u>	<u>ε xl viii</u>
<u>ε xl m</u>	l viii	xc
ε xlv m	l xvi	xii
ε xlviii	lxvii	xl m
ε xlviiii	<u>lxviii</u>	xxxv
<u>ε l m</u>	<u>lxxxviiii</u>	<u>xxxvi</u>
ε lxi m	lxxxviii	<u>ε xl m</u>
ε lxxviii	lxxxviiii	xcv
ε lxxx	lxxxviiii	ccvii
ε lxxxii	lxxxv	xcvi
<u>ε lxxxiii</u>	<u>lxxxvii</u>	<u>xcviii</u>
ε lxxxviii	xc i	xcviiii
ε lxxxvii	xc m	ci
ε lxxxviiii	xcv	ε m
ε lxxxviiii	xcv	ccxvii
<u>ε xc</u>	<u>xcviii</u>	<u>ε xc vii</u>
ε xcii	ε v	ε xc v
ε xciii	ε vi	ccxvi
ε xciiii	ε vii	ε xc i
ε xciiii	ε viii	ccxxiii
		<u>ε li</u>

Folio 8r

Folio 8v

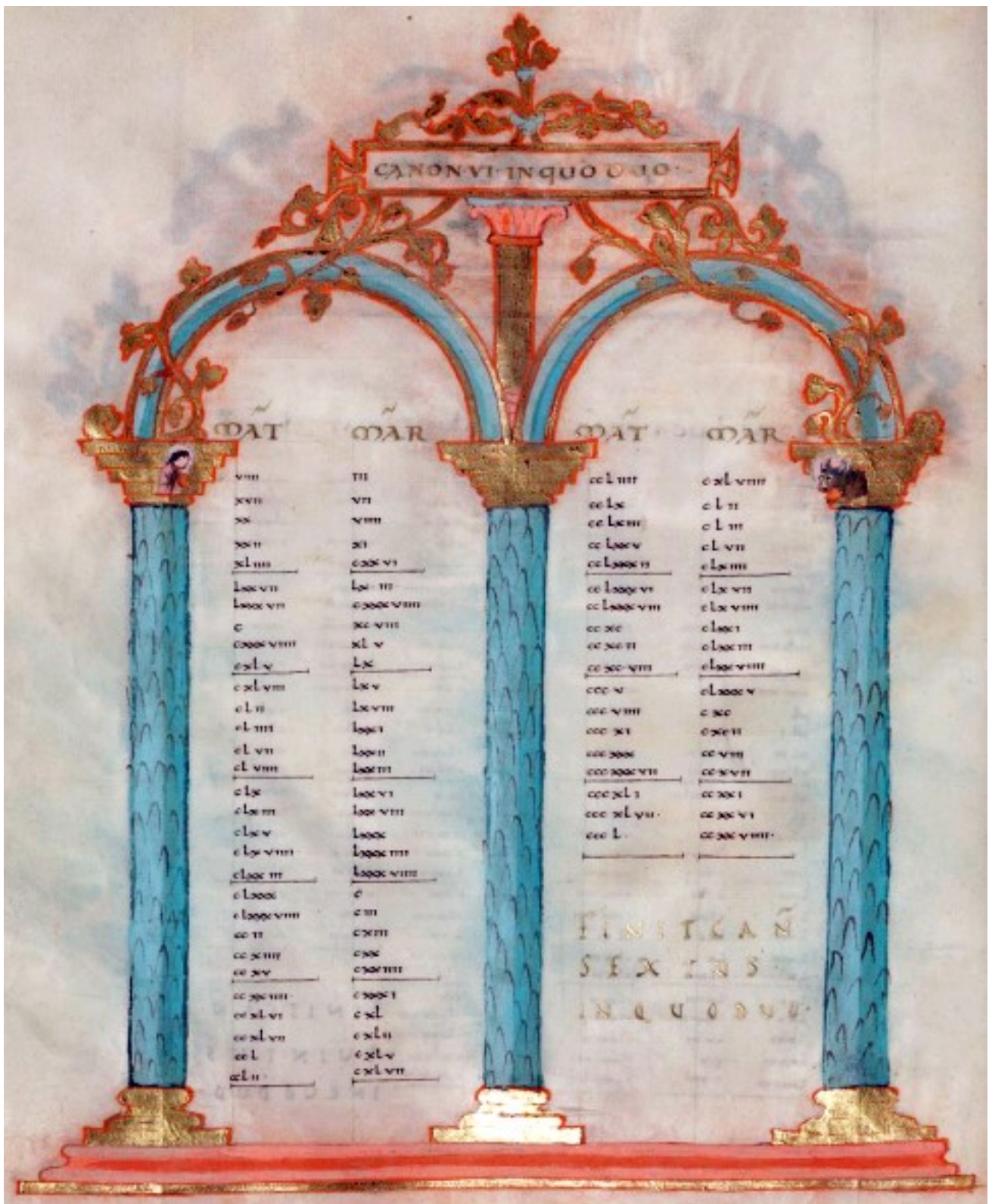
MCCCLXXIIII

MCCCLXXIIII

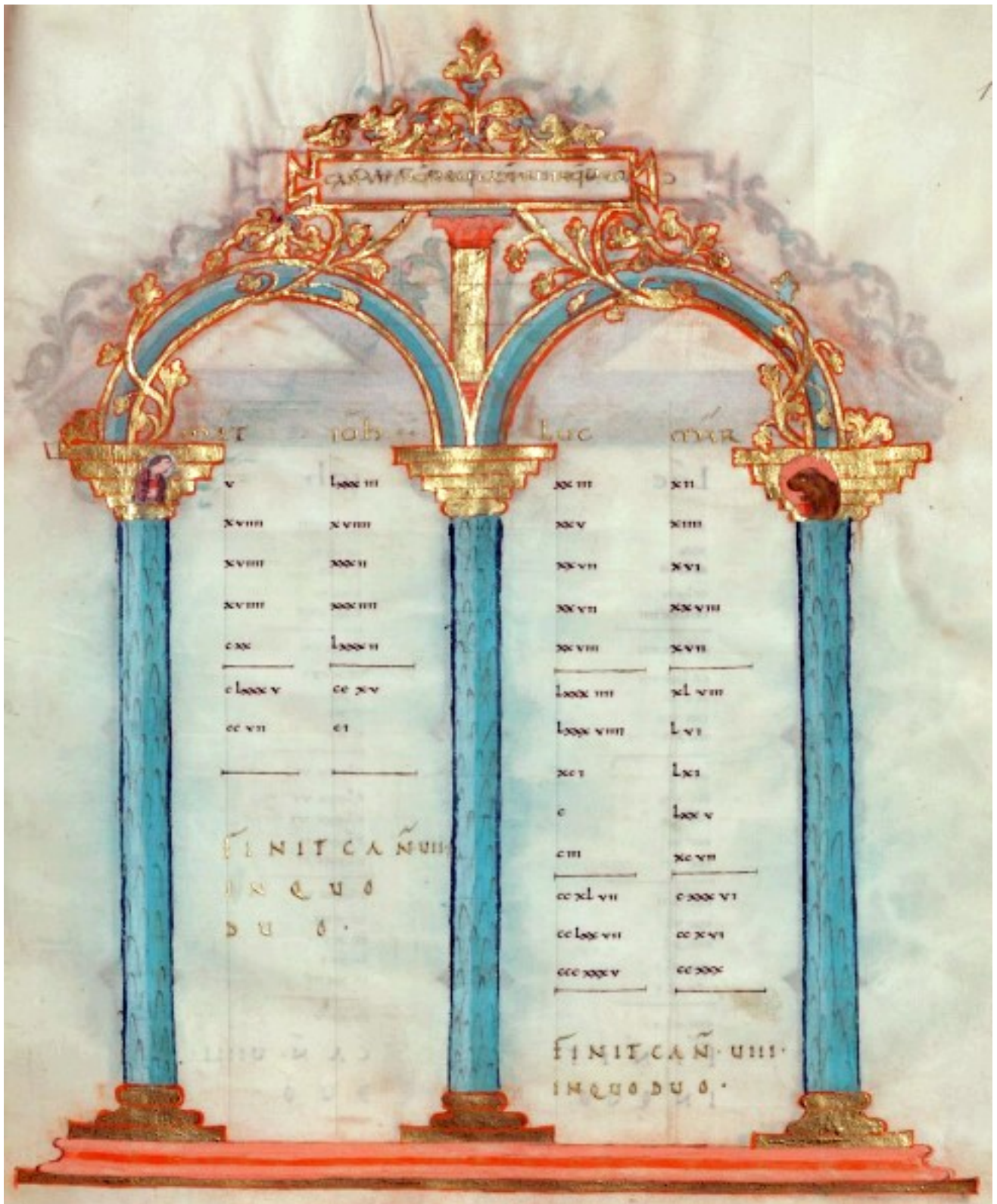
ii	iiii	lxxxiiii	ccxii	ccxvii	ccxxxii
x	viii	lxxxviii	ccxviii	ccxviii	ccxxxviii
xx	xi	lxxxiiii	ccxiiii	ccxiiii	ccxxxiiii
xxxi	xxvi	lxxxv	ccxv	ccxv	ccxxxv
xxxv	xxvii	lxxxvii	ccxvii	ccxvii	ccxxxvii
xxxviii	xxviii	lxxxviii	ccxviii	ccxviii	ccxxxviii
xxxix	xxix	lxxxix	ccxix	ccxix	ccxxxix
xl	xxx	lxxxx	ccxx	ccxx	ccxxxx
xli	xxxi	lxxxxi	ccxxi	ccxxi	ccxxxxi
xlii	xxxii	lxxxxii	ccxxii	ccxxii	ccxxxxii
xliiii	xxxiii	lxxxxiii	ccxxiii	ccxxiii	ccxxxxiii
xliiiii	xxxiiii	lxxxxiiii	ccxxiiii	ccxxiiii	ccxxxxiiii
xlv	xxxv	lxxxxv	ccxxv	ccxxv	ccxxxxv
xlvi	xxxvi	lxxxxvi	ccxxvi	ccxxvi	ccxxxxvi
xlvii	xxxvii	lxxxxvii	ccxxvii	ccxxvii	ccxxxxvii
xlviii	xxxviii	lxxxxviii	ccxxviii	ccxxviii	ccxxxxviii
xlviiii	xxxviiii	lxxxxviiii	ccxxviiii	ccxxviiii	ccxxxxviiii
cl	xxxix	lxxxxix	ccxxix	ccxxix	ccxxxxix
cli	xl	lxxxxx	ccxxx	ccxxx	ccxxxxx
clii	xli	lxxxxxi	ccxxxi	ccxxxi	ccxxxxxi
cliii	xlii	lxxxxxii	ccxxxii	ccxxxii	ccxxxxxii
cliiii	xliiii	lxxxxxiii	ccxxxiii	ccxxxiii	ccxxxxxiii
clv	xliv	lxxxxxiv	ccxxxiv	ccxxxiv	ccxxxxxiv
clvi	xlv	lxxxxv	ccxxxv	ccxxxv	ccxxxxv
clvii	xlvi	lxxxxvi	ccxxxvi	ccxxxvi	ccxxxxvi
clviii	xlvii	lxxxxvii	ccxxxvii	ccxxxvii	ccxxxxvii
clviiii	xlviii	lxxxxviii	ccxxxviii	ccxxxviii	ccxxxxviii
clvi	xlviiii	lxxxxviiii	ccxxxviiii	ccxxxviiii	ccxxxxviiii
clvii	cl	lxxxxv	ccxxxv	ccxxxv	ccxxxxv
clviii	cli	lxxxxvi	ccxxxvi	ccxxxvi	ccxxxxvi
clviiii	clii	lxxxxvii	ccxxxvii	ccxxxvii	ccxxxxvii
clvi	cliii	lxxxxviii	ccxxxviii	ccxxxviii	ccxxxxviii
clvii	cliiii	lxxxxviiii	ccxxxviiii	ccxxxviiii	ccxxxxviiii
clviii	clv	lxxxxv	ccxxxv	ccxxxv	ccxxxxv
clviiii	clvi	lxxxxvi	ccxxxvi	ccxxxvi	ccxxxxvi
clvi	clvii	lxxxxvii	ccxxxvii	ccxxxvii	ccxxxxvii
clvii	clviii	lxxxxviii	ccxxxviii	ccxxxviii	ccxxxxviii
clviiii	clviiii	lxxxxviiii	ccxxxviiii	ccxxxviiii	ccxxxxviiii

FINIT CAN
 QUINTUS
 INCUBUS

Folio 10r

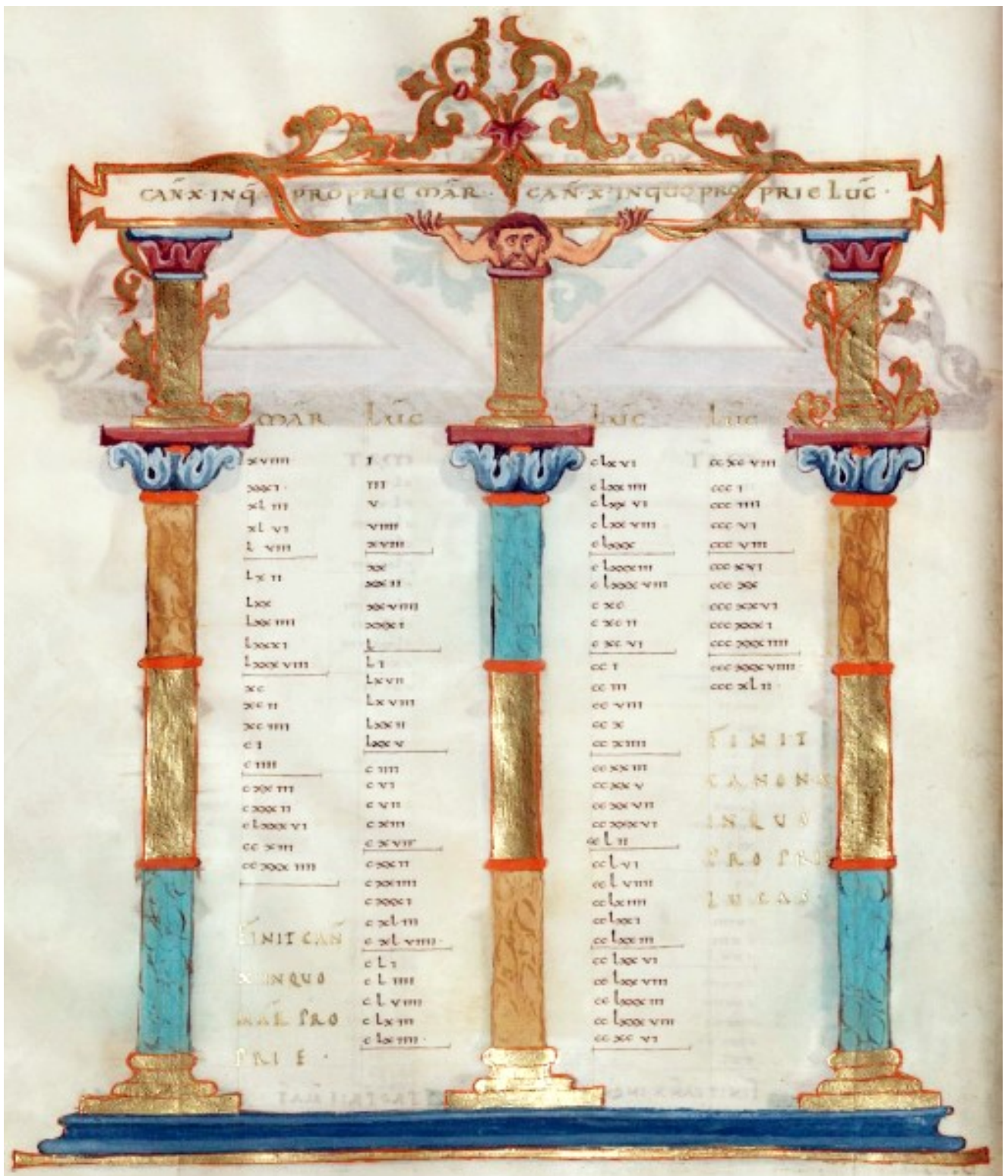
Folio 10v

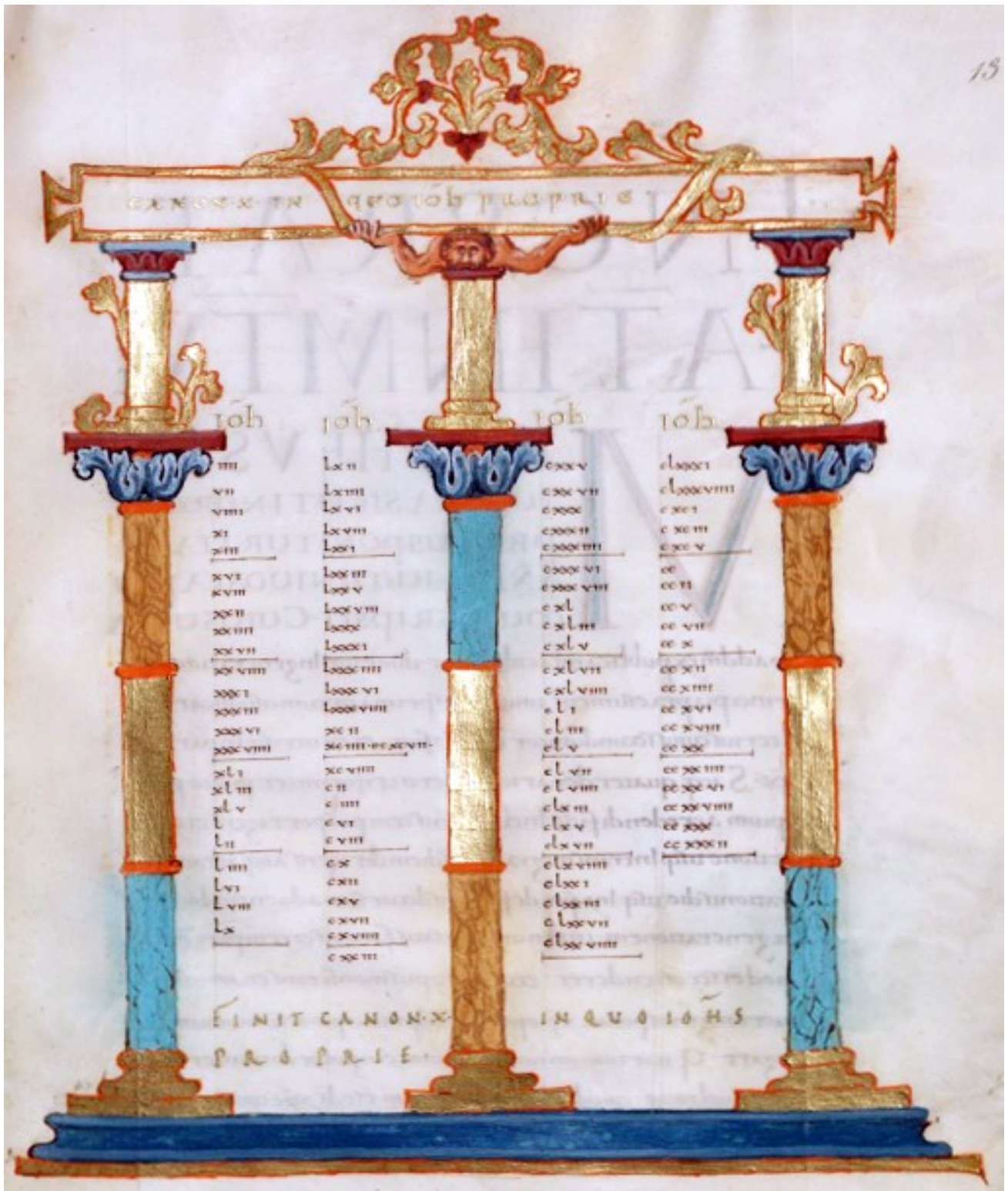
Folio 11r

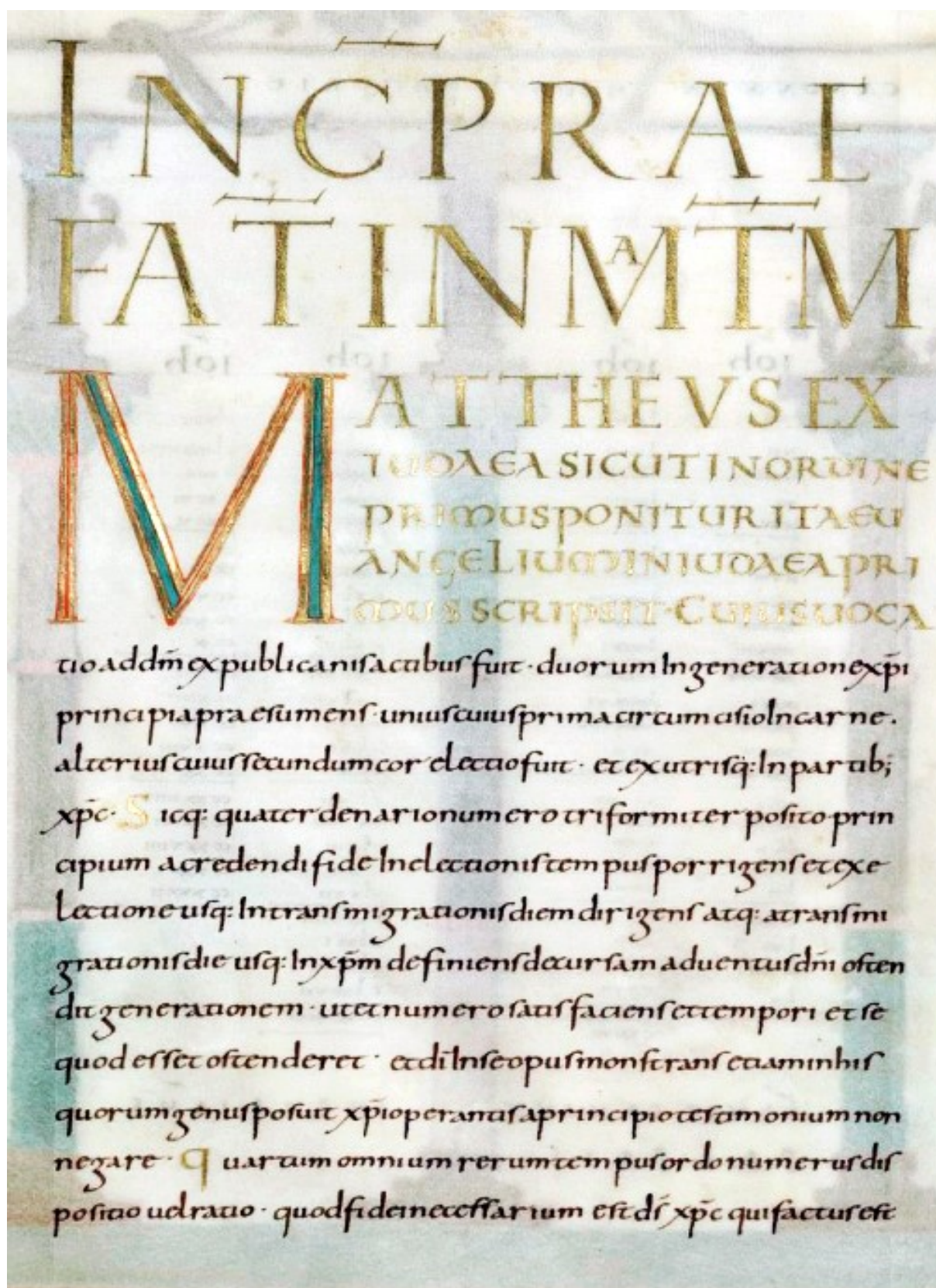
Folio 11v

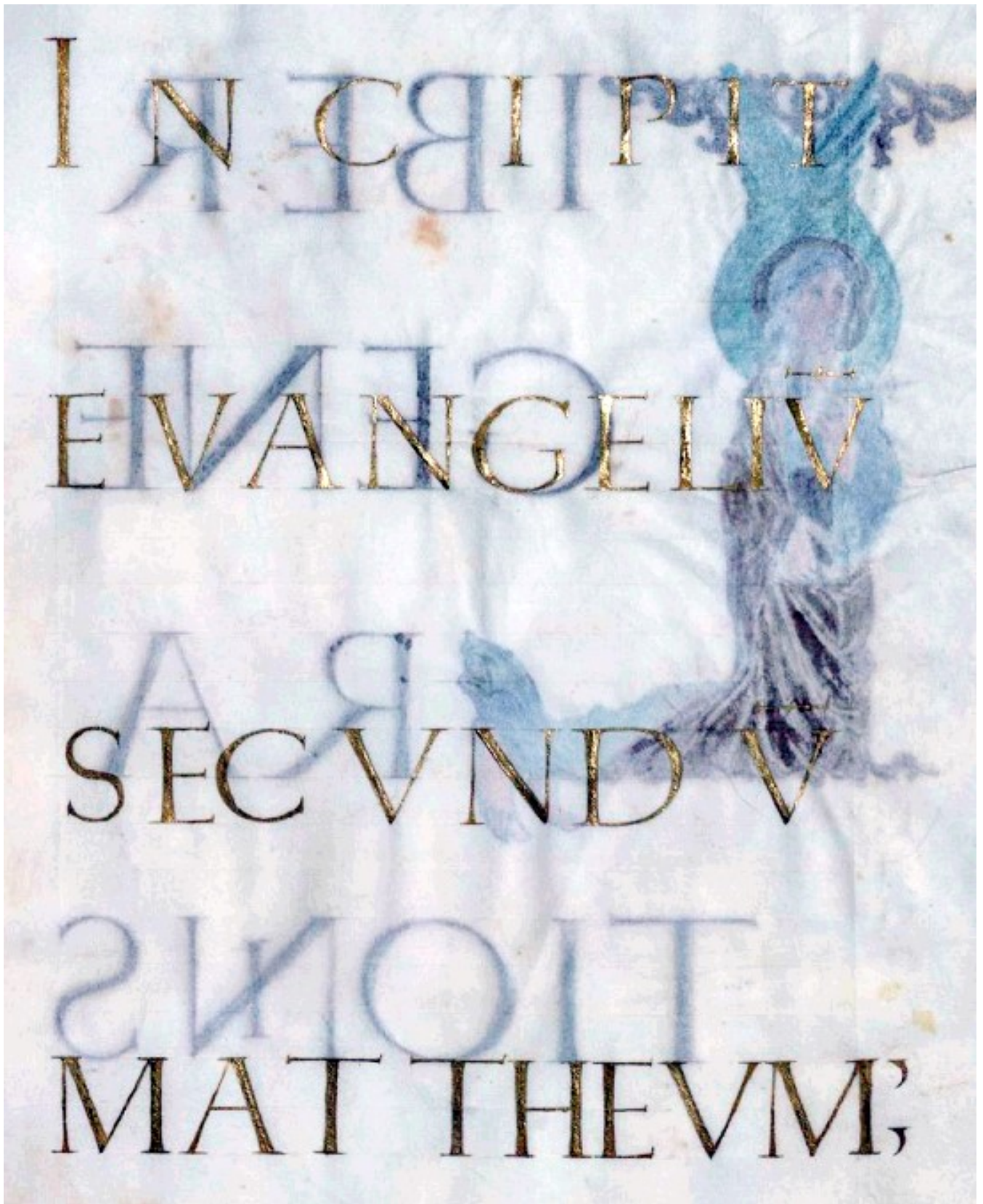
Folio 12v

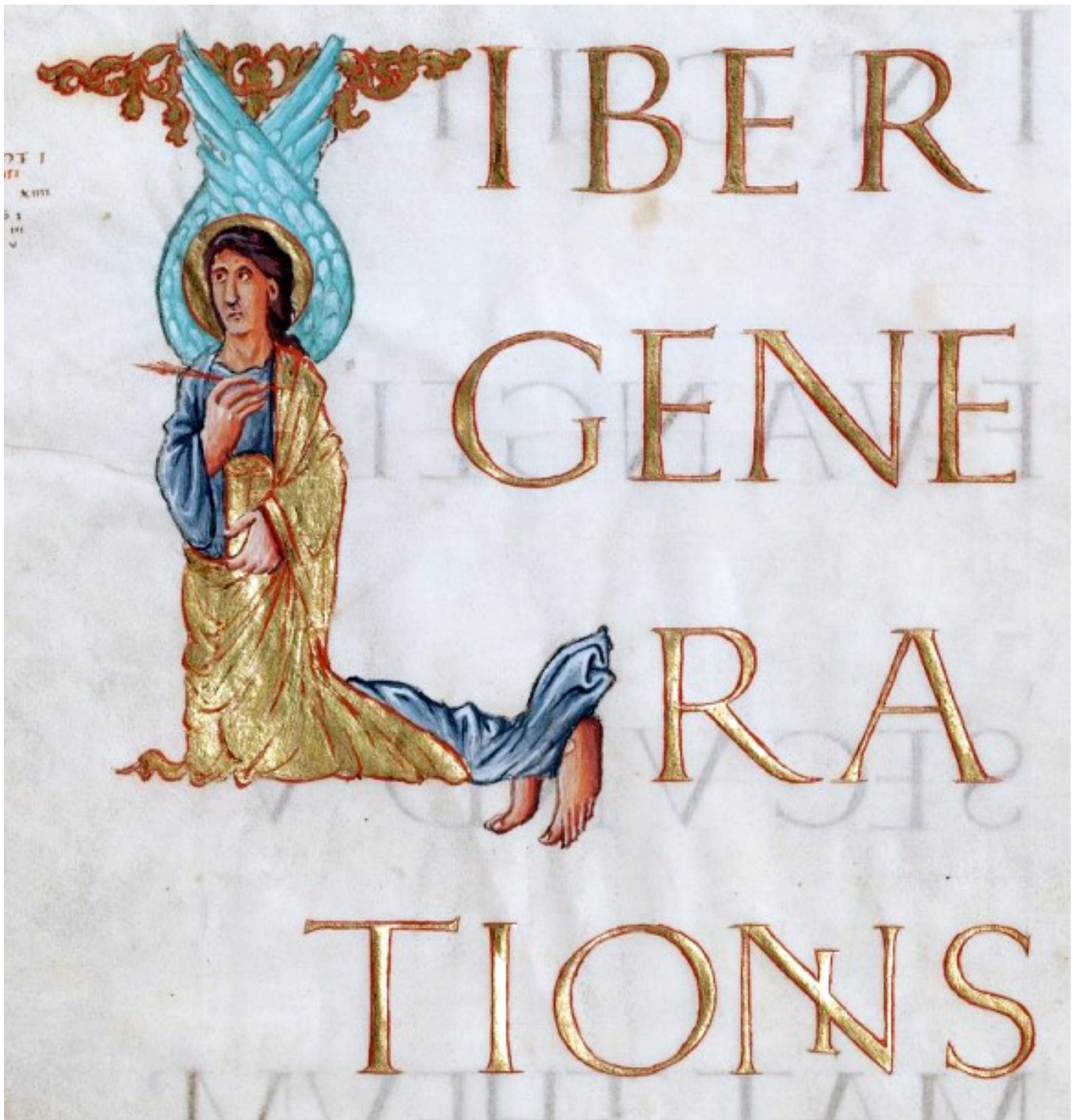
Folio 13r

Folio 13v – Préface à l'Évangile selon Matthieu

Folio 17r – Début de l'Évangile selon Matthieu

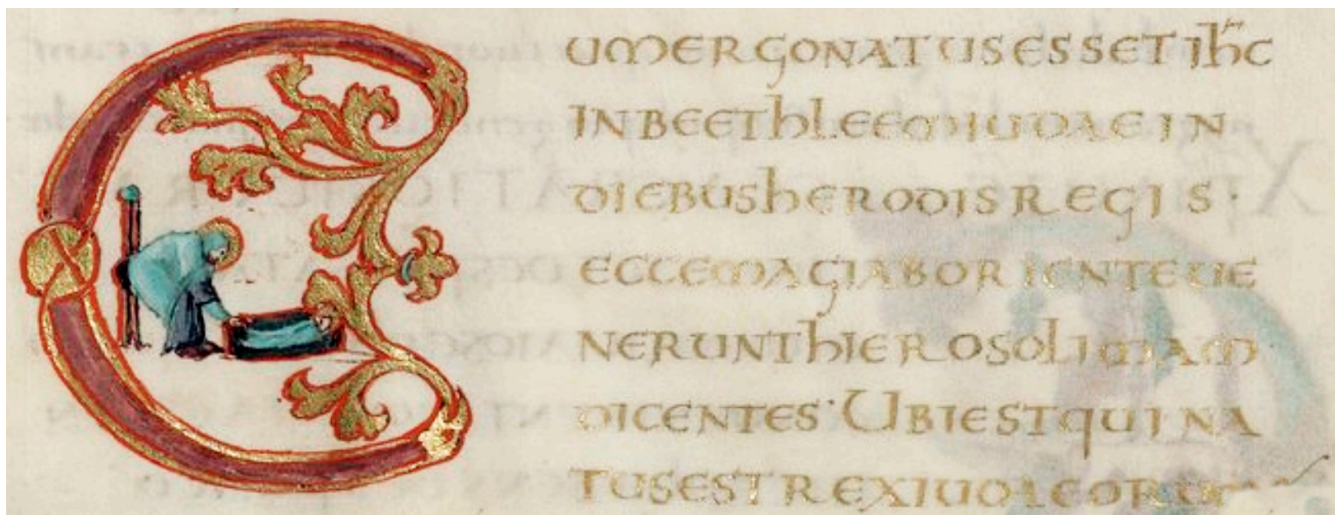
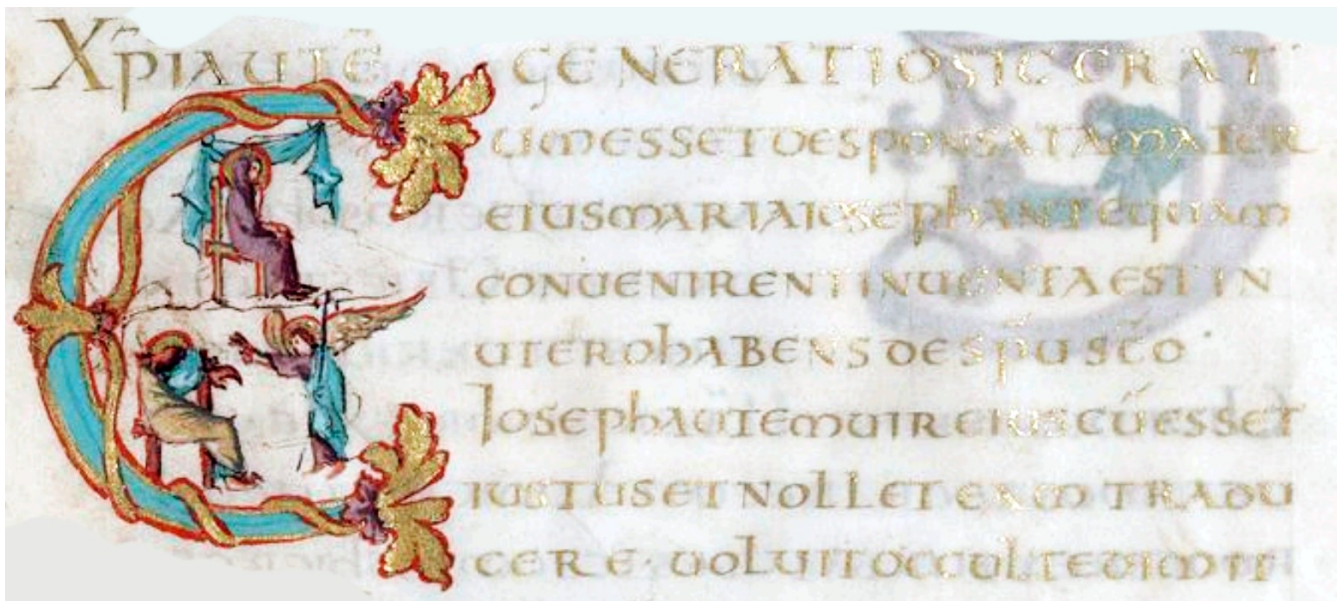
Folios 17v – 18r – Généalogie de Jésus selon Matthieu

IHVXPI

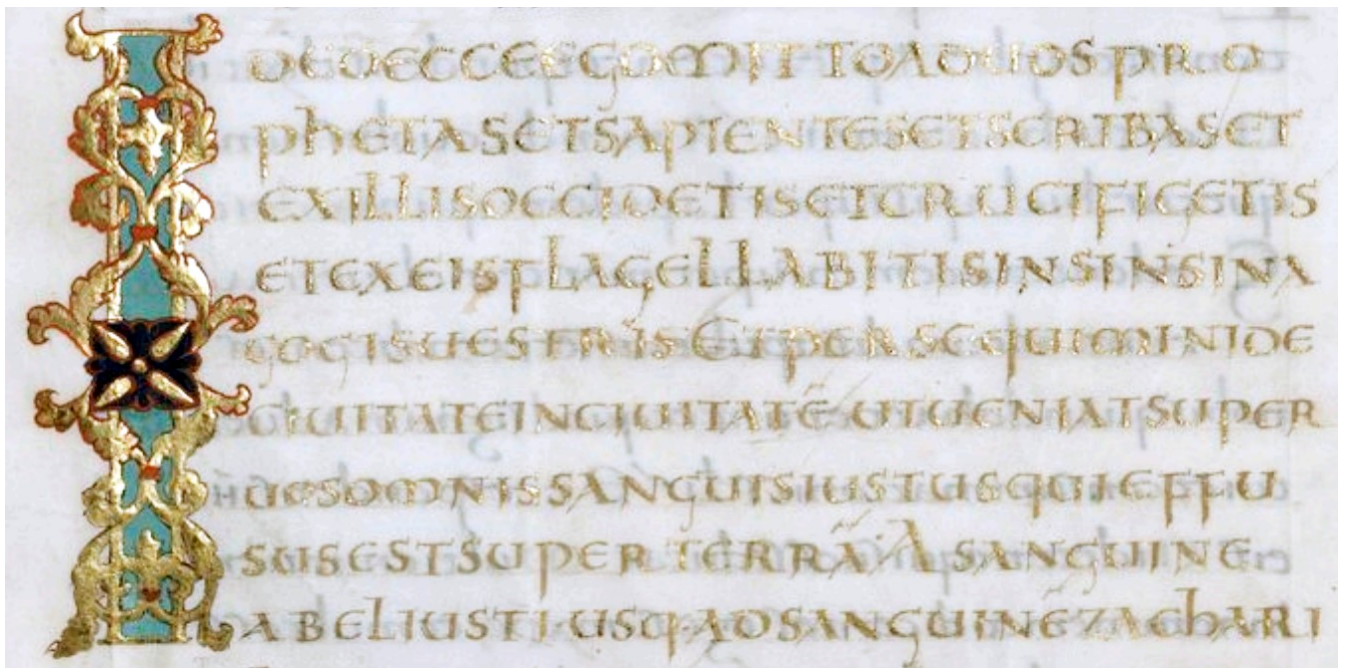
FILIIDA

VIDFILII

ABRAHAM

Folios 19r, Annonciation – 19v, Nativité – 41r

Folios 53r – 65r

Docentes cōseruat omnia · quaecumq; mandauit uob ·
Et ecce ego uobiscum omnibus diebus · usq; ad consumma
tionem saeculi ·

E X A U S B U Q U I B U S L I B R I S C I U S I T

E S U S U O B A U S I N G E N E L I

U M P S E H U E M C I L I U S I N

D U M M A T I T H M

INCIPITAR

GVMENTV

INEVANGE

LIO MARCB

Folio 64v – Prologue de l'Évangile selon Marc

Q emuliere effundentis ungentū dñi capiti et lude traditū ·
Q edñi caena cetera quae in ea acta sunt · de dñi oratione
et luda et traditione ludaeorum q; In lusione ·
Q e passionē dñi et eorum quae in ea gesta sunt ·
Q e resurrectionē dñi et ubi marie uel discipulis apparuit ·
E X P L I C I U N T
C A P I T U L A
I N C I P I T
E V A N G E L I Ū
S E C U N D U M
M A R C U M

Folio 67r – Début de l'Évangile selon Marc

Folio 67v – 68r – Évangile selon Marc

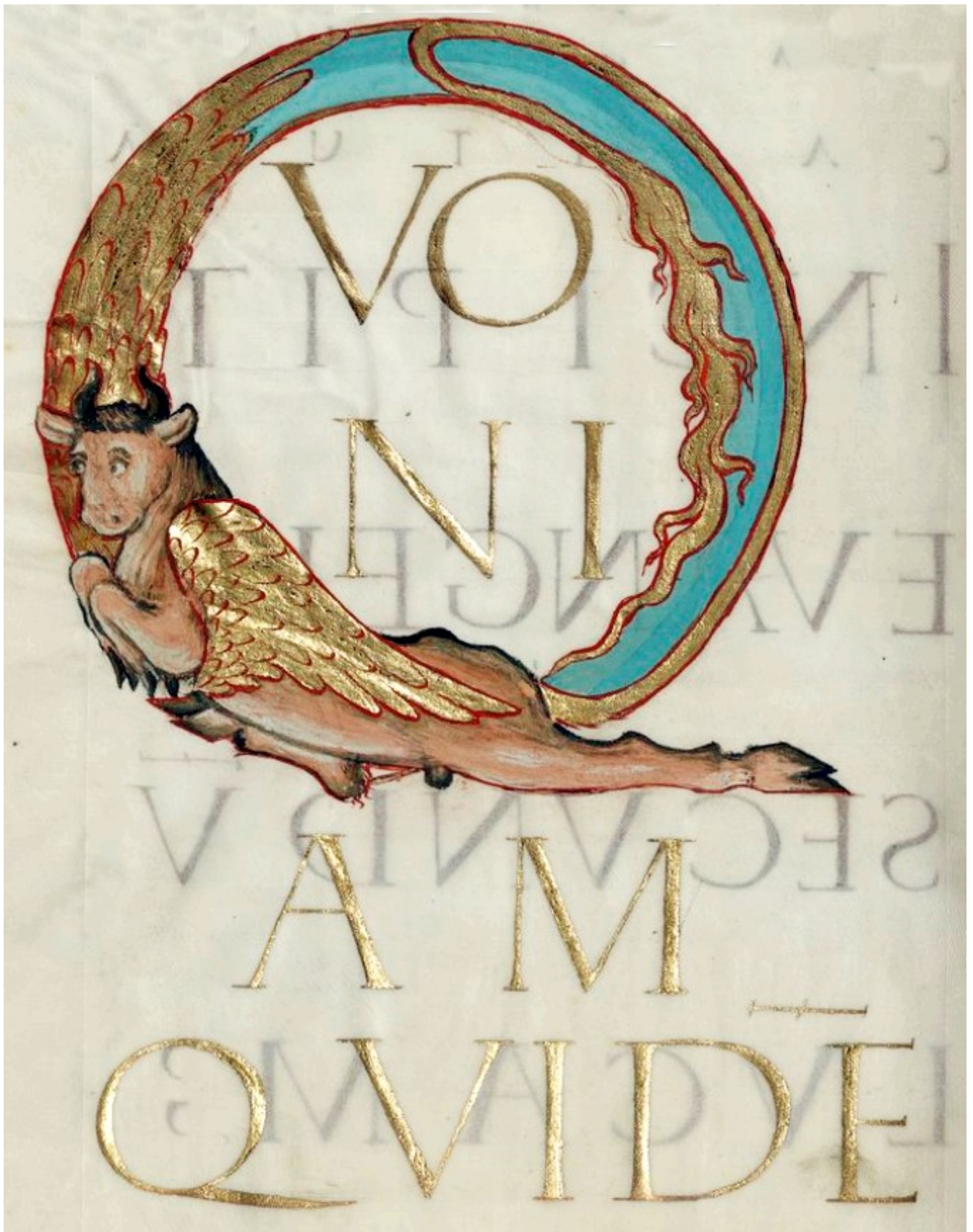
I H V
X P I
F I L I I
D I

Nouissime recumbentibus illis undecem discipulis appa-
ruit illis ih̄c et exprobrauit incredulitatē illorum. et duri-
tiam cordis. quia his qui uiderant eum resurrexisse non
crediderunt. Et dixit eis. Euntes in mundū uniuersum.
p̄dicate euangelium omni creaturæ. qui crediderit et
baptizatus fuerit. saluus erit. qui uero non crediderit.
condempnabitur. Signa autem eos qui crediderint. hæc
sequentur. In nomine meo. demonia cicient. linguæ lo-
quentur nouis. serpentes collent. Et si mortiferū quid
biberint. non eos nocebit. Super egros manus inponent
et bene habebunt. Et dñs quidem ih̄c postquam locutus est
eis. adsumpsit se in caelum. et sedē ad dextris dī. Illi autē
profecta. predicauerunt ubiq. Non cooperante et ser-
mone confirmante sequentibus signis.

E X P L I C I T
E U A N G E L I U
S E C U N D U M
M A R C U M
H A B I T U I D C C .

INCIPIT PROLOGUS
 IN LUCAM;
LUCAS SYRUS ANTIOCENSIS SAR-
 TEM MEDICUS DISCIPULUS APOS-
 TOLORUM POST PAULUM
 SEQUITUR USQUE AD CONFESSI-
 ONEM ET US SERUIENS DOMINO INE-
 CRIMINE. NUNC NEQUE IXOR E-
 UO QUAM HABENS NEQUE

INCIPIT CAPITULUM
 IN EVANGELIO LUCAE;
 I VISIO ZACHARIAE GENERANDI IOHANNEM ET BEATE MARIE VISIO.
 II NATIVITAS DOMINI IN BERLETHEM.
 III OCCASIO IN BETHLEHEM.
 IIII UBINONNOUUM DUODECIM DOCENS.
 V UBIOHANNES BAPTISTA ET UBINONNOUUM BAPTIZATUR GENERATIONES.
 VI UBINONNOUUM TRACTATUR.
 VII UBINONNOUUM NAZARETH LIBRUM LEGIT.

Folios 99v – 100r – Évangile selon Luc : Quoniam quidem...

M M V L T I

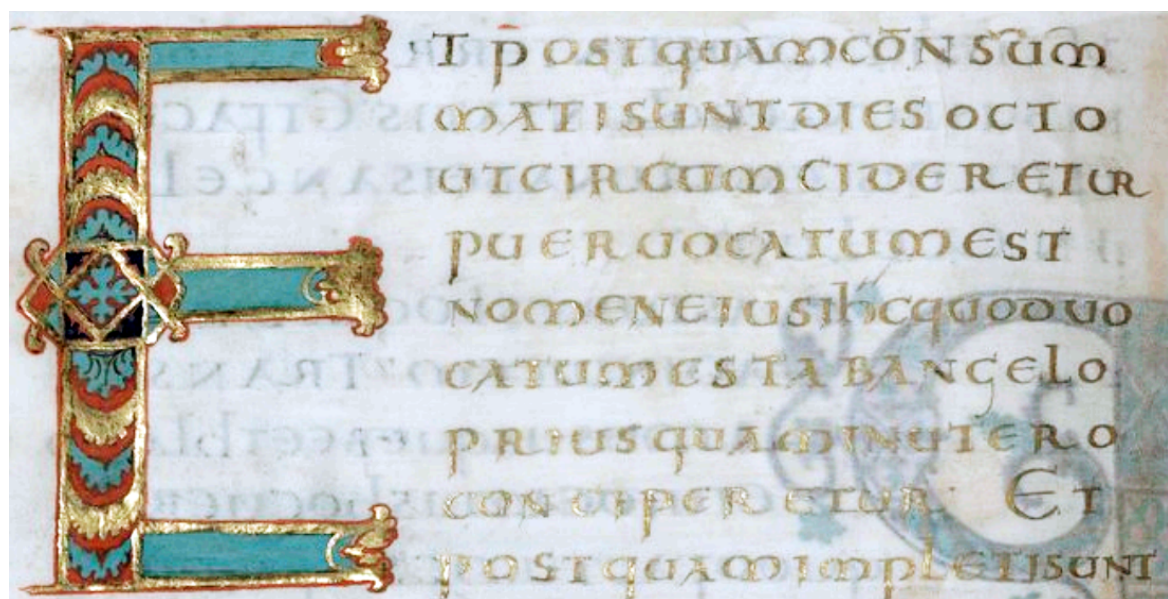
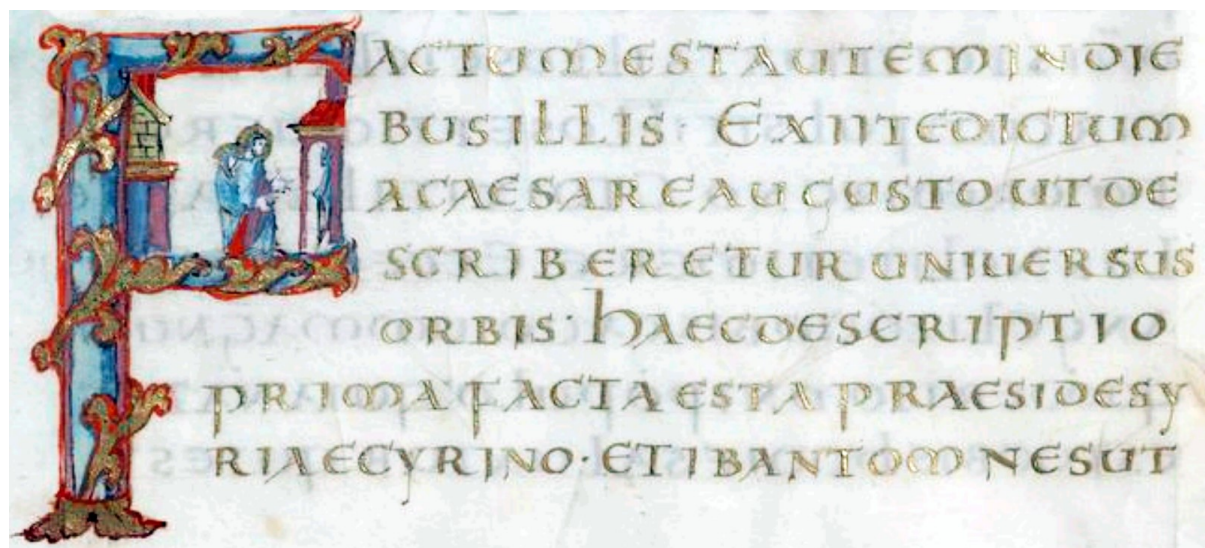
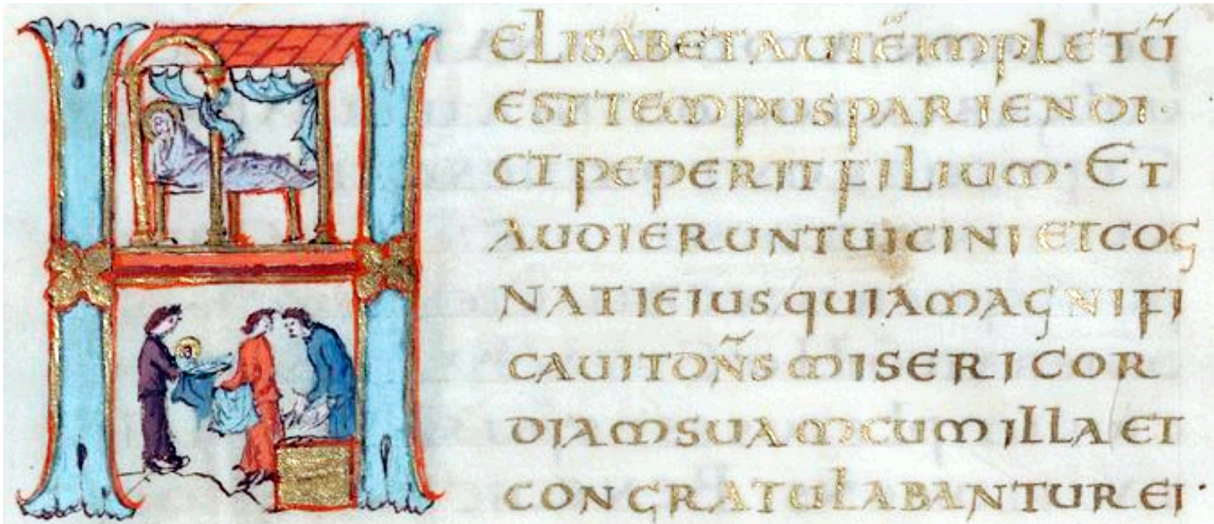
F U T I N O I E B U S P E R O I S R E G I S

C O N A T I

S V N T

R O D A N R E

N A R R A T I O N E

Folios 102r (Naissance de Jean-Baptiste, Présentation de Jésus au Temple) – 103r (Marie et Joseph à Bethléem)

Qui fuit helmadan.	Qui fuit esrom.
Qui fuit her.	Qui fuit phares.
Qui fuit hiesu.	Qui fuit ludae.
Qui fuit eliezer.	Qui fuit iacob.
Qui fuit lorim.	Qui fuit isaac.
Qui fuit matthead.	Qui fuit abrahac.
Qui fuit leui.	Qui fuit tharae.
Qui fuit sermeon.	Qui fuit nachor.
Qui fuit luda.	Qui fuit seruch.
Qui fuit ioseph.	Qui fuit ragau.
Qui fuit lona.	Qui fuit phalee.
Qui fuit eliacin.	Qui fuit eber.
Qui fuit melca.	Qui fuit salae.
Qui fuit menna.	Qui fuit cainan.
Qui fuit matthata.	Qui fuit arfaxad.
Qui fuit nathan.	Qui fuit sem.
Qui fuit dauid.	Qui fuit noe.
Qui fuit leffe.	Qui fuit lamech.
Qui fuit obed.	Qui fuit mathusalac.
Qui fuit booz.	Qui fuit enoc.
Qui fuit salmon.	Qui fuit lared.
Qui fuit naasson.	Qui fuit malelehel.
Qui fuit aminadap.	Qui fuit chainan.
Qui fuit aram.	Qui fuit enos.

Folio 107v – Partie de la généalogie de Jésus selon Luc

Folios 148v : Préface de Jean – Lettrines de 104r – 1r

- xxv **O**ccidit ad dñi et pedum lauatione. cor uirg.
 xxvi **U**bi monet ut se diligant de peccati abnegatione et non turbet.
 xxvii **U**bi dñs dicit si diligitis me mandata mea seruare et ego rogabo
 patrem et alium paraclitum dabit uobis.
 xxviii **U**bi pacem suam discipulis discipulis reliquit.
 xxviiii **U**bi dicit ego sum uita sueta et pater m̄s agricola.
 xxx **U**bi dicit dñs cum uenerit paraclitus ille et testimonium phibet.
 xxxi **O**ccomendatione discipulorum clarifica filium tuum.
 xxxii **P**ater sc̄e serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi.
 xxxiii **U**bi dñs ad annam ducitur.
 xxxiiii **P**assio dñi.
 xxxv **U**bi dñs lanuis clausis discipulis apparuit. Item post dies
 octo similiter tera q; ad mare tiberiadis piscantibus aptis
 sep̄bit ac petro dicit pasce oues meas.

EX P R A T I C A C A P I T U L A
I N C I P I T
E W A N G E L I V M
I O H A N N A N N I S

Folio 150r – Début de l'Évangile selon Jean

Folios 150v – 151r – Jean I : In principio erat verbum...

ET VERB
ERAT
APUD
DEUM

INCIPIVNT CAPITVLA
EVANGELIORVM IN CIRCVLO ANNI IN NATALE
DNI AD SCAM MARIAM MAIORE SECO LUCAS

CAP. III.

Ex iudictum a cesare augusto usq: pax hominibus bonevoluntatis
cō ad scām anastasiā sedm lucam cap. iii. Pastores loq̄bant̄ usq: sicut dictū ē ad illos
Itē ad scām petrū sedm ioh̄ cap. i. In principio erat uerbū usq: plenum gratiæ et ueritatis
In natē scī stephani sedm māt capitulo ccl. Dicebat ih̄c turbis iudeorū ecce ego usq: bene
dictus qui uenit in nomine dñi. . u. eius
In natē scī ioh̄ sedm ioh̄ capitulo cc xxx ii. Dixit ih̄c petro sequere me usq: qui uerū ē et testimoni.
In natē Innocentium sedm māt cap. vi. Ecce angelus dñi apparuit ioseph usq: qm̄ nazareus uocabit̄
In natē scī siluestri sedm māt cap. ccl xiii. Dixit ih̄c discipulis suis: uigilate quia nesci
tis: usque super omnia bona sua constituite eum.
In octabas dñi ad scām mariam ad mar tyr. sedm lucam capitulo. iii. Postquam consum
mata sunt dies octo usque gloriam plebituæ israel. . zarus uocabitur
In uigilia de theophania in ecta scī petri sedm māt cap. vi. In illo temp̄ defuncto herodeus qm̄ na.
In theophania sedm māt cap. iiii. Cum ergo natus esset ih̄c usq: in regionem suam
Om̄e post theophania in ecclesia scī ioh̄ et pauli sedm lucam cap. iii. Cum factus esset h̄c annorū
xii. usque apud dñm et homines.
O die xiiii. mensis sup̄ scripto natē scī fecilis in pincis sedm lucam cap. cxvi. Dixit ih̄c discipulis
suis qui uos audet̄ usque nomina ustra scripta sunt in celis. di
Fēr. iiii. post theophania sedm ioh̄ cap. xiiii. Uidit ioh̄ ih̄m uenientē ad se usq: quia hic est filius.
Mens sup̄ scripto die xvi. natē scī marcelli sedm māt cap. ccl xviii. Dixit ih̄c discipulis
suis parabolam hanc homo quidem peregrine proficiscens usque intra gaudiū dñi sui.
Ebdom. ii. post theophania die dominica in ecclesia scī eusebii sedm ioh̄ cap. xviii.

Non potest homo usque hoc ergo gaudium mecum implendum est

Temalia. scilicet mat. cap. c. lxxx. iiii. Venit ihc in fines iudee et trans iordanem. usque quod ergo dicitur coniunctum hominon separa.

Pro ordinantibus. scilicet ioh. cap. lxxx. iiii. Loquente ihu ad turbas multi crediderunt in eum. usque opera abrahe facite.

Pro ordinantibus epis. scilicet mar. cap. l. iii. Circuibat ihc in circuitu docens. usque et unguebant oleo multos egrotos et sanabantur.

Temalia. scilicet lucā. cap. lxxx. vi. Conuocatis ihc duodecim discipulis suis. usque euangelizantes et curantes ubique.

Temalia. scilicet math. cap. lxx. vi. Circuibat ihc omnes ciuitates. usque et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem.

Item in quo cun que uolueris lege primum. scilicet ioh. de eolo coubidiat. cap. c. l. iii. Subleuatis ihc oculis in celū dixit. Paucis uenit hora usque ad te uenio.

Item in quo cun que uolueris lege primum. scilicet ioh. cap. xx. iii. Dixit martha ad ihc. Domine si fuisset hic usque qui in hunc mundum uenisti.

Temalia. scilicet ioh. cap. xxx. iiii. Dixit ihc discipulis suis et turbis iudeorum. Sicut enim pater suscitatur mortuos et uiuificat usque sed et transiet de morte in uitā.

Temalia. scilicet ioh. cap. l. vi. Dixit ihc discipulis suis et turbis iudeorum. Omne quod dat mihi pater ad me ueniet usque sed et resuscitabit illum in nouissimo die.

Temalia. scilicet ioh. cap. lx. v. Dixit ihc discipulis suis et turbis iudeorum. Ego sum panis uiuus usque et ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Ebd. iii. post pentecosten. scilicet lucā. cap. c. lxxx. u. Accesserunt ad ihc publicani et peccatores usque super uno peccatore penitentiā agente.

Ebd. iii. post pentecosten. scilicet lucā. cap. l. v. Estote ergo misericordes usque ut educas festucam de oculo fratris tui.

